

STRIDEN OM OVERVAKING

- Hauge er feig, sier Borten

Stor uenighet om Jens Chr. Hauges forklaring. Kåre Willoch stoler på Hauge, mens Per Borten mener han er feig.

THOMAS SPENCE

- Det lyser prokuratorjus av slettet sort av hele forklaringen til Hauge. Den bekrefter at jus og god moral ikke alltid er sammenfallede begreper, sier tidligere statsminister Per Borten (sp), og avslutter med følgende salve:

- Bak denne forklaringen står en feig mann som vrir seg ulla å ta ansvar. Det er mitt inntrykk, sier Borten.

- Jeg kan ikke finne noen fornuftig grunn til å tvile på hr. Hauges troverdighet, sier tidligere statsminister Kåre Willoch (h).

Aftenposten offentliggjorde i går Hauges forklaring om de hemmelige tjeneste-

ne til Lund-kommisjonen. Hauge sa blant annet at han var ukjent med avlytting av nordmenn.

Irritert

Willoch synes det er beklagelig at mange ikke helt klarer å sette seg inn i den realpolitiske situasjonen etter krigen.

- Norge var i en meget farlig situasjon. Erfaringene fra en rekke andre land ga grunn til å frykte at vår frihet kunne gå tapt, blant annet ved hjelp av egne innbyggere.

- Vi hadde mange ildsjeler, ideologisk overbevist om at kommuniststyre ville være til folkets beste. Det tvang frem en rekke tiltak man under mer idylliske forhold gjerne skulle vært foruten, sier Willoch, åpenbart irritert på endel av dagens kritikere.

- Vi ser nå at folk som aldri har forstått, eller som har glemt, underkaster datidens ledere nåtidens vilkår og forutsetninger. I alt dette

oppstyret må man ikke glemme at Hauge, og Haakon Lie, gjorde en meget betydelig innsats for å bevare Norges selvstendighet, mener han.

For ordens skyld understreker Willoch at selv om han støtter de to Ap-veteranene for dette arbeidet, betyr ikke det at han godkjenner alt de fant på, for eksempel i den økonomiske politikken.

Tåler kritikk

- Synes du dagens politikere er for kritiske til de ansvarlige på 1950-tallet?

- Jeg reagerer på at man innbiller seg at man kan få effektiv overvåking uten ganske ettertrykkelig hemmeligholdelse. Det virker pussig i dag, men var nødvendig den gang, sier Willoch.

- Hauge og Lie får en urimelig attest fra politikere som var barn da de styrte landet?

- Er det noen som kan tåle slike attester, er det de.

For mer sarte sjeler kunne slikt være alvorlig. Men jeg tror at de har tilstrekkelig motstandskraft, slutter Willoch.

Fleire av medlemmene i kontrollkomiteen mener Hauge gir en frisert versjon av historien.

- Det er Hauges versjon av Hauges historie, sier SVs Kjellbjørg Lunde.

Høyres Petter Thomassen viser til at kommisjonen bare delvis tror på Hauge.

- Noe av det kommisjonen slår fast om faktiske hendelser, strider mot Hauges forklaring, sier han.

- Ikke noe særlig nytt her, sier Sp.s Edvard Grimstad. Fr.p.s Carl I. Hagen har en viss sans for Hauges form, som han beskriver slik:

- Nå må dere småbarna slutte å snakke om ting dere ikke har greie på. Nå må dere ikke dømme oss som bygde opp landet etter fem år med okkupasjon.

Om innholdet sier Carl I. Hagen:

- Forklaringen spriker noe i forhold til det Lund-kom-

misjonen hevder har foregått.

Ap.s Gunnar Skaug synes det er «nyttig at han kommer med de synspunktene han har gitt til Lund-kommisjonen».

- Redegjørelsen gir en nyttig historisk bakgrunn, og understreker at vi ikke

må være historieløse, men forstå bakgrunnen for det som foregikk, sier Gunnar Skaug.

- Nå ønsker jeg snart å få se disse brevene. Vår adresse er ikke c/o Aftenposten, sier Kr.F.s Dag Jostein Fjærvoll til NTB.

- Ikke troverdig

Jens Christian Hauge er ikke troverdig når han sier han ikke kjente til arkiver eller registre over kommunister i Norge etter krigen, mener forsker Nils Petter Gleditsch ved Institutt for fredsforskning.

Gleditsch påpeker at Hauge selv understreker at han ikke synes det uten videre var galt å registrere kommunister etter krigen.

Gleditsch mener at forklaringen til Hauge avslører mangel på detaljkunnskap om forholdene i overvåking- og etterretningstjenestene da han var statsråd.

- Hauges mangel på detaljkunnskap om de hemmelige tjenestene kan skyldes at han ikke husker eller ikke vil huske, sier forskeren. At Hauge var med på å gi marsjordre, men ikke vil kjenne detaljene, mener Gleditsch har mye å gjøre med det hemmelige systemet som Milorg bygde opp under krigen. NTB

Nils Petter Gleditsch

Nekter å svare

ALEXANDER ØYSTÅ

En presset riksadvokat Georg Fr. Rieber-Mohn nekter å gå på svare på spørsmål om han vil anse seg om inhabil Furre-saken.

Ledende strafferettssekter i det juridiske fagmiljø har helt siden starten på Furre-saken hevdet at riksadvokat Georg Fr. Rieber-Mohn var inhabil. Torsdag fikk de overraskende støtte fra Statsadvokatens Forening. Og Georg Fr. Rieber-Mohn reagerte med å skalke alle luker.

- Riksadvokaten har instruert oss om å si at han ikke besvarer noen spørsmål om sin habilitet før førstkommande tirsdag, var beskjeden fra Riksadvokatens kontor i går.

I tillegg til de mange spørsmålene som er reist rundt hans habilitet, sliter Rieber-Mohn også med å gjenopprette tilliten til påtalemakten. Striden mellom Lasse Qvigstad og Tor-Aksel Busch er like fastlåst. Til nå har Rieber-Mohn avfeldt kritikken om at riksadvokatembetet lot seg presse

Georg Fr. Rieber-Mohn

av justisminister Anne Holt som «professorale teoridannelser».

Rieber-Mohn nekter å kommentere et åpenbart problem som Busch skapte for seg dagen etter at Qvigstad stanset etterforskningen, da Busch uttalte at Qvigstads avgjørelse var «klok». Det har senere kommet frem at Qvigstad selv var dypt uenig i å stanse etterforskningen, og at han fulgte seg presset.

Samtidig har Busch understreket at han ikke kjenner til om det i det hele tatt er et etterforskningsgrunnlag mot Berge Furre. Gjennom sin uttalelse har han dermed - uten faktagrunnlag - støttet Regjeringens, og ikke politiets og påtalemakten, syn.

Bye møter

Tidligere Ap.-sekretær Ronald Bye sveiger sin ulyst og stiller på åpen høring om Lund-kommisjonens rapport.

VIL SNAKKE: Tidligere partisekretær i Ap., Ronald Bye.

GUNNAR MAGNUS

- Det er et spørsmål om å ta ansvar - og jeg velger å la det gå foran min personlige ulyst, sier Ronald Bye.

Tidligere nektet Bye å møte fordi Stortingets kontrollkomité hadde unnlatt å innkalle Ap.-veteranene Haakon Lie og Jens Chr. Hauge. Senere er begge innkalt, men de har avslått å komme. D

Ronald Bye skriver til kontrollkomiteen at han kunne avslått med samme

- Jeg har liten personlig lyst... det er ikke uten beklagelse, sier Bye. - Men jeg har funnet ut at jeg har et slags ansvar.

Dels har han ansvar for ting han har vært med på. Og dels har han medansvar for at hele Lund-kommisjonen ble nedlagt. Han var med på starten - og vil også delta ved avslutningen, sier han.

Bye vil foreløpig ikke kommentere forklaringen til Jens Chr. Hauge. - Det får

Stridsspørsmål og aktører i Furre-saken

STORTINGET	REGJERINGEN

DOMSTOLENE

Strid 1 Hvorfor granske Furre?
Østgaard og Qvigstad mener det var god grunn til å sjekke Fures kontakter med østblokk-representanter. Per N. Hagen og kontrollutvalget er uenig, og mener Furre-granskingen er et forsøk på å undergrave Lund-kommisjonen, der Furre var medlem.

Påtalemyndighet Riksadvokatembetet

Strid 2 Ble Busch tvunget?
Qvigstad oppfattet det som om Busch i et møte med Holt ble presset til å stanse etterforskningen av Furre. Busch benekter dette. Han får støtte av Rieber-Mohn. Statsadvokatene vil nå ta Rieber-Mohn av saken.

Strid 3 Hvem ble informert?
Fosheim og Østgaard mener at Surlien ble informert om Furre-granskingen høsten 1995. Surlien kan ikke huske det. Hun støttes av Holt, som beholdt Surlien, men flyttet på Fosheim.

Strid 4 Innkalte embedsmenn?
Innkalle embedsmenn?

BAKGRUNN

Jens Chr. Hauge og Andreas Andersen

En av eiendommelighetene ved Jens Chr. Hauges forklaring for Lund-kommisjonen gjelder hans vurdering av ekspedisjonssjef og statssekretær Andreas Andersen.

Hauge fremholder at Andersen, som var Hauges statssekretær en kort tid i 1951, forandret syn i statsminister Per Bortens tid. Han sier han kjente Andersen som en «bra mann, kunnskapsrik, engasjert og meget skrivende». Men han hevder også at han var uselvstendig, og at han ikke var stillingen voksen forordning i 1951 forela Hauge

tent pleide han å markere avstand til «atlantistene» ved alltid å lese Le Monde i stedet for engelske aviser. Men det stakk adskillig dyper enn som så: På 1980-tallet avslørte Berge Furre at det var Andersen som anonymt forfattet tidsskriftet Orienterings store imøtegåelse av utenriksminister Halvard Langes syn i 1958, i kjølvannet av påskeopprøret.

Påskeopprøret, hvor Berge Furre var en av drivkreftene, besto i at det ved en telefonaksjon lyktes å få fler-

(spil) og avslutter med følgende salve:

- Bak denne forklaringen står en feig mann som vil seg unna & ta ansvar. Det er mitt inntrykk, sier Borten.

- Jeg kan ikke finne noen fornuftig grunn til å tvile på hr. Hauges troverdighet, sier tidligere statsminister Kåre Willoch (h).

Aftenposten offentliggjorde i går Hauges forklaring om de hemmelige tjeneste-

arbeidene som ble utført i Norge etter krigen, mener forsker Nils Petter Gleditsch ved Institutt for fredsforskning.

- Jeg reagerer på at man kan få effektiv våkning uten ganske et ykkelig hemmeligholdelse. Det virker pussig i dag, men var nødvendig den gang, sier Willoch.

- Hauge og Lie får en urimelig attest fra politikere som var barn da de styrte landet?

- Er det noen som kan ta slike attester, er det de-

ne. - Ikke noe særlig nytt her, sier Sp.s Edvard Grimstad. Fr.p.s Carl I. Hagen har en sans for Hauges form, & han beskriver slik: - Nå må dere småbarna slutte å snakke om ting dere ikke har greie på. Nå må dere ikke dømme oss som bygde opp landet etter fem år med okkupasjon.

Om innholdet sier Carl I. Hagen: - Forklaringen spriker noe i forhold til det Lund-kom-

missionen i Norge etter krigen, mener forsker Nils Petter Gleditsch ved Institutt for fredsforskning. Gleditsch påpeker at Hauge selv understreker at han ikke synes det uten videre var galt å registrere kommunister etter krigen. Gleditsch mener at forklaringen til Hauge avslører mangel på detaljkunnskap om forholdene i overvåking- og etterretningstjenestene da han var statsråd.

Hauge var med på å gi marsjordre, men ikke vil kjenne detaljene, mener Gleditsch har mye å gjøre med det hemmelige systemet som Milorg bygde opp under krigen. NTB

Hvorfor granske Furre? Østgaard og Qvigstad mener det var god grunn til å sjekke Furreks kontakter med østblokk-representanter. Per N. Hagen og kontrollutvalget er uenig, og mener Furre-granskningen er et forsøk på å undergrave Lund-kommisjonen, der Furre var medlem.

Ble Busch tvunget? Qvigstad oppfattet det som om Busch i et møte med Holt ble presset til å stanse etterforskingen av Furre. Busch benekter dette. Han får støtte av Rieber-Mohn. Statsadvokatene vil nå ta Rieber-Mohn av saken.

Hvem ble informert? Fosheim og Østgaard mener at Surlien ble informert om Furre-granskningen høsten 1995. Surlien kan ikke huske det. Hun støttes av Holt, som beholdt Surlien, men flyttet på Fosheim.

Innkalle embedsmenn? Stortingets fjerde utvalg vil spørre Surlien og Fosheim om Furre-saken. Regjeringen mener at Stortinget alltid bør holde seg til departementets politiske leder, og at spørsmålene bør stilles gjennom ham/henne til Fosheim.

VIL SNAKKE: Tidligere partisekretær i Ap., Ronald Bye.

Bye møter

Tidligere Ap.-sekretær Ronald Bye svelger sin ulyst og stiller på åpen høring om Lund-kommisjonens rapport.

GUNNAR MAGNUS

- Det er et spørsmål om å ta ansvar - og jeg velger å la det gå foran min personlige ulyst, sier Ronald Bye.

Tidligere nektet Bye å møte fordi Stortingets kontrollkomité hadde unnlatt å innkalle Ap.-veteranene Haakon Lie og Jens Chr. Hauge. Senere er begge innkalt, men de har avslått å komme. D

Ronald Bye skriver til kontrollkomitéen at han kunne avslått med samme begrunnelse. Men han velger likevel å stå til disposisjon.

- Jeg har liten personlig lyst... det er ikke uten belastninger, sier Bye. - Men jeg har funnet ut at jeg har et slags ansvar.

Dels har han ansvar for ting han har vært med på. Og dels har han medansvar for at hele Lund-kommisjonen ble nedsatt. Han var med på starten - og vil også delta ved avslutningen, sier han.

Bye vil foreløpig ikke kommentere forklaringen til Jens Chr. Hauge. - Det får eventuelt komme i komitéen. Jeg har veldig mye å si om det, lover Bye.

Lysestøl-saken opp i Stortinget

RVs Erling Folkvord tar Lysestøl-saken opp i Stortinget.

HALVOR TJØNN

Høringen av tidligere justisminister Andreas Cappelen får et etterspill i Stortinget. I spørretimen onsdag i neste uke tar RVs stortingsrepresentant Erling Folkvord opp det han anser som brudd på taushetsplikten fra en tidligere justisminister.

- Selv om ikke Andreas Cappelen nevnte navnet til Peder Martin Lysestøl under høringen i Stortinget torsdag, var det ingen tvil om hvem han siktet til. At en tidligere justisminister på denne måten omtaler en overvåkingssak er en helt ny

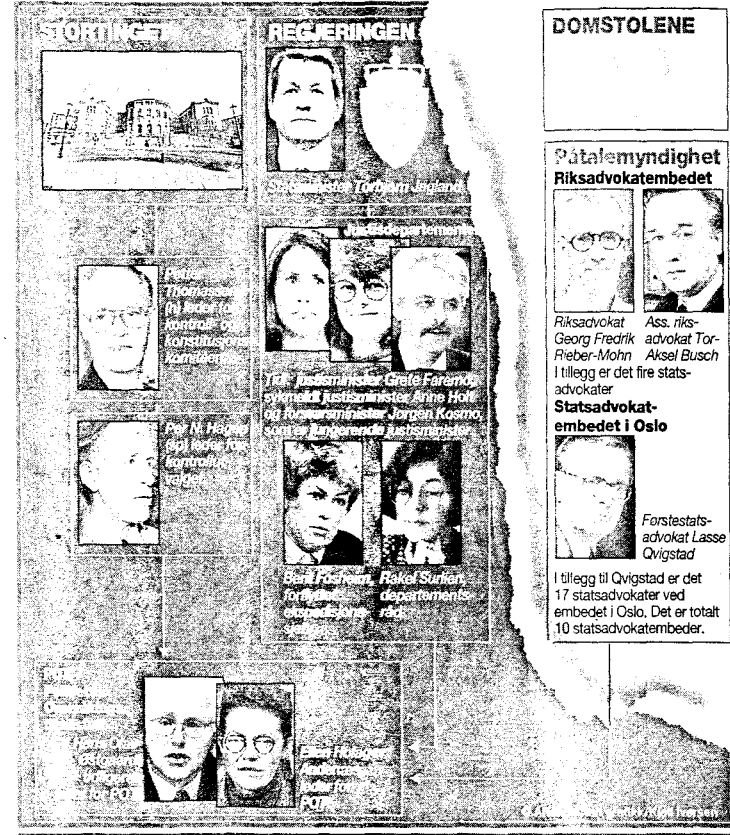
og betenkelig praksis, hevder Folkvord.

Den grunnigvelse Cappelen ga for at det var nødvendig å avlytte Lysestøl, er dessuten sterkt krenkende. Den som hørte på Cappelen, kan komme til å tro at Lysestøl virkelig var innblandet i sabotasje og terrorvirksomhet i Midt-Østen. Dette var på ingen måte tilfelle, sier han.

Avstand fra terror

stortingsrepresentant understreker at den bevegelsen han representerer, alltid har tatt avstand fra terrorhandlinger som politisk metode. Dette til tross blir Lysestøl, som i dag er RV-representant i Sør-Trøndelag fylkesting, stemplet som terrorist.

Stridsspørsmål og aktører i Furre-saken

DOMSTOLENE

Påtalemyndighet Riksadvokatembetet

Ass. riksadvokat Tor-Aksel Busch

Statsadvokatembetet i Oslo

I tillegg til Qvigstad er det 17 statsadvokater ved embetet i Oslo. Det er totalt 10 statsadvokatembeder.

Hvorfor granske Furre?

Østgaard og Qvigstad mener det var god grunn til å sjekke Furreks kontakter med østblokk-representanter. Per N. Hagen og kontrollutvalget er uenig, og mener Furre-granskningen er et forsøk på å undergrave Lund-kommisjonen, der Furre var medlem.

Strid 2 Ble Busch tvunget?

Qvigstad oppfattet det som om Busch i et møte med Holt ble presset til å stanse etterforskingen av Furre. Busch benekter dette. Han får støtte av Rieber-Mohn. Statsadvokatene vil nå ta Rieber-Mohn av saken.

Strid 3 Hvem ble informert?

Fosheim og Østgaard mener at Surlien ble informert om Furre-granskningen høsten 1995. Surlien kan ikke huske det. Hun støttes av Holt, som beholdt Surlien, men flyttet på Fosheim.

Strid 4 Innkalle embedsmenn?

Stortingets fjerde utvalg vil spørre Surlien og Fosheim om Furre-saken. Regjeringen mener at Stortinget alltid bør holde seg til departementets politiske leder, og at spørsmålene bør stilles gjennom ham/henne til Fosheim.

Strid 5 Hvem skal vi tro?

Stortinget, med unntak av Fr.p., har gitt foreløpig støtte til Per N. Hagen i hovedspørsmålet (strid 1). Regjeringen har halvveis støtte av Kr.F. i strid 4. Stortinget venter med å ta stilling til strid 2 og 3, men har stor sympati for de underordnedes forklaringer.

Vedgår at Furre ikke var klarert

Stortingets visepresident Edvard Grimstad medgir at Berge Furre ikke ble sikkerhetsklarert før oppnevningen til Lund-kommisjonen.

OLAV TRYGGE STORVIK

Grimstad har tidligere hevdet at Berge Furre ble «sik-

kerhetsklarert» før oppnevningen til Lund-kommisjonen. Nå medgir han at «sikkerhetsklareringen» besto i et vedtak i Stortinget, og ikke en granskning av et faglig kompetent organ med etterfølgende «klarering» av Furre til å behandle hemmeligstemplede dokumenter.

- Problemet med sikkerhetsklarering av de personer som skulle oppnevnes til Lund-kommisjonen, valgte oss stort bry, sier Edvard

Grimstad. - Vi fant det ikke logisk at de som skulle bli undersøkt skulle sikkerhetsklarere undersøkterne. Vi stilte oss spørsmålet hvordan vi skulle løse denne floken, og tydde til den forklaring at Stortinget er landets høyeste organ.

- Men jeg må innrømme at vi ikke hadde opplysninger om hver enkelt person foran oppnevningen. Vi tok det for gitt at de som bragte frem navn også hadde en føl-

else for at det dreide seg om solide personer, sier Grimstad.

Han understreker at stortingsvedtaket ikke innebærer en livslang klarering. På den annen side ble medlemmene av Lund-kommisjonen vedtatt sikkerhetsklarert av Stortinget etter en innstilling fra en særskilt komité. - Vi gjorde det med åpne øyne. Å trekke det i tvil vil være å trå Stortinget for nær, sier Grimstad.

BAKGRUNN

Jens Chr. Hauge og Andreas Andersen

En av eiendommelighetene ved Jens Chr. Hauges forklaring for Lund-kommisjonen gjelder hans vurdering av ekspedisjonssjef og statssekretær Andreas Andersen.

Hauge fremholder at Andersen, som var Hauges statssekretær en kort tid i 1951, forandret syn i statsminister Per Bortens tid. Han sier han kjente Andersen som en «bra mann, kunnskapsrik, engasjert og meget skrivende». Men han hevdet også at han var uselskkelig, og at han ikke var stillingen voksen fordi han i 1951 forela Hauge et notat om det problematiske ved at etterretningstjenestene betalte lønne til partifunksjonærer i Ap.

På dette tidspunkt arbeidet Andersen som leder i Arbeidernes opplysningsforbund, AOF.

Det er her tale om to notater. Ett som Andersen skrev til daværende forsvarsminister Hauge om dette problemet, mens et annet, privat notat om overvåking ble offentliggjort i Dagbladet i oktober 1987, 11 år etter Andersens død. Dette var blant de papirer Andersen utformet som pensjonist. Personer som sto hamnær, avviser at han skulle ha tatt med seg graderte dokumenter hjem da han ble pensjonert i 1973, og at papirer derfor skulle være på vidvake, som Hauge sier.

Andersen var langt fra fortrolig med Norges utenriks- og sikkerhetspolitiske linje, og det kom til uttrykk lenge før Per Borten ble statsminister i 1965. Litt ertelys-

tent pleide han å markere avstand til «atlantistene» ved alltid å lese Le Monde i stedet for engelske aviser. Men det stakk adskillig dyper enn som så: På 1980-tallet avslørte Berge Furre at det var Andersen som anonymt forfattet tidsskriftet Orienterings store innlegg om utenriksminister Halvard Langes syn i 1958, i kjølvannet av påskeopprøret.

Påskeopprøret, hvor Berge Furre var en av drivkreftene, besto i at det ved en telefonaksjon lyktes å få flertallet i Arbeiderpartiets stortingsgruppe til å slutte opp om en appell som kritiserte NATOs atomvåpenpolitikk.

Andreas Andersen var sett på med betydelig skepsis i de mer USA-vennlige kretser i Arbeiderpartiet, og den tidligere KGB-generalen Viktor Grusjko, som var diplomat i Oslo på 1950- og 1960-tallet, sier at den sovjetiske ambassaden brukte ham som en direkte linje til statsminister Einar Gerhardsen. Grusjko presiserer at dette ble vurdert som en vanlig diplomatisk kontakt, og at det ikke hadde preg av spionasje.

Per Borten har flere ganger, og senest i møte med kontroll- og konstitusjonskomitéen 20. januar, fortalt om en samtale med Andersen på hans dødsleie i 1976. Her kom Andersen inn på samarbeidet mellom de hemmelige tjenester og Arbeiderpartiet i 1950- og 1960-årene.

PER EGIL HEGGE